

Litteratur

EN UPPLÄNDSK ANTOLOGI

Uppland i litteraturen, En hembygdsbok sammanställd av HJALMAR AHLBERG och LENNART THORSELL. J. A. Lindblads förlag, Uppsala 1955.

Syftemålet med antologin »Uppland i litteraturen» har varit att stimulera hembygdsintresse och hembygdstudier; boken vill vara en hembygdsbok vid sidan om sin uppgift att vara ett samlingsverk med utdrag ur litterära verk, som på ett eller annat sätt beröra landskapet Uppland. Det är förvånansvärt hur mycket skönlitterärt och på samma gång kulturhistoriskt och historiskt stoff som fått rum på de 270 sidorna. Fornforskarens, historieskrivarens, legendberättarens, skaldens, trubadurens, författarens och konstnärens syn på landskapet Uppland presenteras så rikt och allsidigt att alla smakriktningar bli tillgodosedda och varje läsare med hemortsrätt i Uppland får sin kärlek till hembygden styrkt.

Medelst tre avsnitt, »Från runtids till nutid», »Från Mälarfjärd till Bottenhav» och »Från slott och koja», har försök till en viss uppdelning av det litterära urvalet gjorts. Under det att första avsnittets bidrag så att säga får belysa det historiska skeendet, låt vara om än i sago- och legendform beträffande de äldre århundradena, utgöres andra avsnittet av natur- och stämningbilder och det sista av bidrag med social och kulturhistorisk anknytning. Att här omnämna alla de litterära verk och författare, som representeras i de olika avsnitten, skulle föra för långt, inalles rör det sig om 70-talet bidrag och 50-talet olika författare. Nämnas kan dock att i första avsnittet, där bl. a. Rimbertskrönikan, Ynglingasagan, Olav den heliges saga, Upplandslagen, Disasagan, Erik den heliges legend m. m. äro representerade, även bidrag av nutida författare medtagits, såsom »Uppländsk runpoesi» av Sven B. F. Jansson, »Andreas And, en uppländsk kulturpersonlighet» av Nils Sundquist, »Erik XIV:s kröning och fall» av Hjalmar Alving och »Studentradikalismen under 1880-talet» av Arvid Hj. Uggla. De olika avsnitten äro väl illustrerade

med teckningar, litografier m. m. av konstnärligt och kulturhistoriskt värde. Omslaget har ritats av konstnären Harald Lindberg.

I slutet följer register med biografiska uppgifter om antologiens författare, ordnat i bokstavsordning, samt på några sidor anvisningar på upplandslitteratur av icke skönlitterär karaktär till ledning för hembygdsstudieintresserade.

Som slutomdöme må sägas att vi här fått ett bokverk av god kvalitet. Hjalmar Ahlberg och Lennart Thorsell, som stått för sammanställningen, äro värda uppriktigt tack för det myckna arbete de nedlagt för antologien.

A.-M. B.

EN BILDERBOK OM UPPLAND

AXEL LJUNGBERG, *Uppländska bilder*, En bilderbok om Uppland utgiven i anslutning till Upsala Sparbanks 125-årsjubileum, Upsala 1955.

I anslutning till Upsala Sparbanks 125-årsjubileum har utgivits en »bilderbok» om Uppland, som både i fråga om band, typografi och bildmaterial utgör en tilltalande publikation. Bokens redaktör och författare, chefredaktör Axel Ljungberg, har på ett utmärkt sätt lyckats ge en koncentrerad syntes i ord av det specifikt uppländska, dels genom den till det rikhaltiga bildmaterialet kompletterande texten och dels genom bildunderskrifterna. Boken omfattar något mer än ett hundra sidor med nära lika många bilder i svartvitt och tjugo bilder i färg. Texten har uppdelats i olika avsnitt: Uppland stiger ur havet; Djur och växter; Marken och stenarna, Förhistoria; Historiskt; Industri; Jordbruk, boskapsskötsel, skogsbruk och fiske; Bebyggelse; Kultur och kommunikation; Bildsvit om upplänningar och folkliv; Landskapskänsla.

Det utsökta bildmaterialet gör det till en njutning att bläddra i den uppländska bilderboken, men minst lika upplyftande är det att ta del av Axel Ljungbergs välskrivna och välgrundade skildring av det så traditionsrika och på sitt eget sätt natursköna Uppland. Uppländska bilder kommer säkert varje upplänning att känna på det sätt som landshövding Hilding Kjellman en gång uttryckte sig: »Den som är upplänning han känner också för visst, att det är en stor rikedom att ha detta land till hembygd.»

A.-M. B.

UPPLÄNDSKA KYRKOBESKRIVNINGAR

Upplands kyrkor, Konsthistorisk vägledning, delarna IV och V.
Utgivna av Stiftsrådet i Uppsala ärkestift, Uppsala 1953 och 1955.

Ytterligare två band har sedan senaste anmälan gjordes i årsboken 1952 utkommit av den populära serien »Upplands kyrkor» under redaktion av Ingeborg Wilcke-Lindqvist. Sammanlagt har nu inte mindre än 70 uppländska kyrkor beskrivits. Banden IV och V ha samma tilltalande utstyrsel som de tidigare och omfattar vardera 15–16 kyrkobeskrivningar. De olika beskrivningarna kunna även erhållas separat till ett pris som ej i något fall överstiger 2 kr.

Band IV. I den inledande uppsatsen »Medeltida nattvardssilver i Uppland» klargör Aron Andersson vilket rikt och givande studiefält Upplands medeltida nattvardssilver är både ur konstnärlig och historisk synpunkt. Junkil, Rasbo och Åkerby kyrkor skildras av Åke Nisbeth, Kulla och Uppsala-Näs kyrkor av Rune Norberg, Fittja och Tensta kyrkor av Folke Nordström, Lunda och Skepptuna kyrkor av Ingeborg Wilcke-Lindqvist, Häverö sockens kyrkor (sockenkyrkan och Hallstaviks brukskapell) av Stig Lindholm, Funbo kyrka av Walfrid Enblom, Hållnäs kyrka av K. O. Larsson och Bengt Ingmar Kilstrom, Kungs-Husby kyrka av Mats Åmark, Yttergrans kyrka av Armin Tuulse, Tolfta kyrka av Bengt Ingmar Kilstrom och slutligen Lidingö kyrka av Ragnar Stenberg.

Band V. För detta bands inledande uppsats »De uppländska medeltidsmålningarna och den kyrkliga undervisningen» svarar Bengt Ingmar Kilstrom. Här betonas den väsentliga roll de uppländska medeltidsmålningarna en gång haft i den kristna församlingens fostran av människorna. De kyrkor, som skildras, äro Ekerö, Färentuna, Sänga och Torsvi av Armin Tuulse, Almunge, Harbo och Åland av Ingeborg Wilcke-Lindqvist, Boglösa och Vallby av Mats Åmark, Holm och Ärentuna av Bengt Ingmar Kilstrom, Ramsta av Aron Andersson, Hökhuvud av Ragnar Stenberg, Låssa av Bo Lundgren samt Västerlövsta av Åke Nisbeth.

A.-M. B.

FRÅN DET GAMLA ENKÖPING

MATS ÅMARK, *Glimtar från det forna Enköping*, Enköpings-Postens AB, Enköping 1955.

Förre domkyrkosysslomannen i Uppsala teol. dr Mats Åmark har i sina forskningar visat speciellt intresse för sin hemstad Enköping. Många äro

de artiklar om medeltidsstaden Enköping som under årens lopp flutit ur hans flitiga penna och via Enköpings-Posten nått den intresserade allmänheten. Ett antal av dessa tidningsuppsatser har nu sammanförts och i lätt omarbetad form utgivits i ett litet tilltalande häfte om 100 sidor med titeln »Glimtar från det forna Enköping». Dr Åmarks kulturhistoriskt så värdefulla tidningsuppsatser har härmed givits en större varaktighet samtidigt som de blivit lättare tillgängliga för forskningen och för de historiskt intresserade. Enköpings-Postens initiativ till och förverkligande av häftets utgivande hälsas med tacksamhet och glädje.

Materialet till de olika uppsatserna har hämtats till en del ur äldre tryckta arbeten, men till större delen utgöres det av vid egna forskningar vunna resultat. Särskilt gäller detta de publicerade dokumenten om Enköpings gamla lärdomsskola och om Anders murmästare samt de aktstycken, som beröra Enköpings kloster. De sjutton artiklarna äro sammanförda i två större avdelningar: »Personminnen och händelser» samt »Klosterminnen». För forskningen hade det utan tvekan varit en fördel om årtalet för uppsatsernas publicerande i pressen meddelats. Denna brist skall årsboken *Uppland* söka i någon mån upphjälpa genom att i samråd med dr Åmark här nedan meddela uppsatsernas publiceringsdata i den ordning de stå i boken.

A.-M. B.

Uppsatser av dr M. Åmark samlade i boken »Glimtar från det forna Enköping»

- Äldsta brevet om staden Enköping, *Enköpings-Posten* 14 mars 1950.
Gestalter från det äldsta Enköping, *Enköpings-Postens* julnummer 1943.
En ärkebiskopsvisitation för 600 år sedan, *E.-P.* 4 juni 1937.
Kaniken Mathias från Enköping och hans testamente, *E.-P:s* julnummer 1936.
Kyrkoherde Olof i Vårfrukyrkan, *E.-P.* 5 maj 1941.
Herr Gudmund Fredriksson, Birgittas huskaplan, *E.-P:s* julnummer 1944.
Marienborgsriddarnes donationer till Enköpings skola, *E.-P:s* julnummer 1935.
Anders murmästare och Vårfrukyrkan i Enköping, *E.-P.* 3 febr. 1941.
Enköpingsborgaren, som köpte in sig i S. Örjens gård, *E.-P.* 10 febr. 1941.
Några minnen kring Enköpings hospital, *Tidningen Upsalas* julnummer 1925.
Helgonminnen på Enköpings museum, *E.-P:s* julnummer 1932.
Ett provinsialkapitel i Enköpings kloster, *E.-P.* 17 aug. 1942 (där med rubriken »Ett 600-årsminne»).

Ett gåvobrev till Enköpings kloster, E.-P. 24 mars 1941.

Lasse Hanssons klosterdonation, E.-P. 27 febr. 1942.

Gardianen Vilhelm gör affärer med Erik Trolle på Ekholmen, E.-P. 25 febr. 1942.

Enköpings kloster och bergsmannen från Garpenberg, E.-P. 24 april 1942.

Ett broderskapsbrev från Enköpings kloster. E.-P. 14 aug. 1942.

EN BOK OM VENDELBYGDEN

TORSTEN LEVÉN, *Vendelbygd*, Tierp 1955.

Vid planerandet av det år 1952 utkomna häftet »Vendels kommun» utlovade kyrkoherde Torsten Levén att komplettera detsamma med en skrift om bygden i allmänhet, en hembygdsbok. Detta löfte har nu uppfyllts i och med att boken »Vendelbygd», en lättläst och underhållande bygdeskildring på 152 sidor och till ett pris av 4 kr., utgivits. För finansiering och distribuering svarar Vendels hembygdsförening, som också uppbär inkomsterna av försäljningen.

Framställningen grundar sig i huvudsak på i Uppsala landsarkiv befintliga sockenstämmoprotokoll m. m. från Vendels socken. I de fall där sakuppgifter hämtats från litteraturen har detta på ett föredömligt sätt angivits antingen inne i texten eller i noter. I ett inledande kapitel redogöres för Vendelsbygdens läge och natur, varefter under rubriken »Historiska minnen» lämnas uppgifter om de märkligaste fornlämningarna, såsom Ottarshögen i Husby och båtgravfältet vid kyrkan, samt om Örbyhus slott. Kyrkan, den religiösa verksamheten och skolväsendet ägnas vardera ett kapitel. I avdelningen »Något om gångna tider» får man läsa om socknens äldre vägsystem och väghållning, folkliv, seder och bruk, knekthåll, gamla bynamn m. m. I kapitlet »Ett tvärsnitt genom bygden» lämnas person- och byggnadshistoriska uppgifter om några av socknens mera kända byggnader, såsom prästgården, gamla komministergården, sockenstugan, f. d. häradshövdingebostället i Husby, Älby gård och socknens bygdegård vid Husby (i boken missvisande benämnd »hembygds gård»). Till sist följer ett kapitel om »Vendel av idag», med uppgifter om socknens nutida näringsliv, föreningsväsen m. m.

Boken Vendelbygd utgör ett värdefullt komplement till vad som tidigare skrivits om Vendel. Det är att hoppas att den skall vinna många läsare, främst inom socknen och trakterna däromkring.

A.-M. B.